

18.11.2015

Dnro 2379/2/14

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja

Esittelijä: Esittelijäneuvos Juha Haapamäki

ILMAISUKIELLOISSA KEHITTÄMISEN VARAA

1

ASIA

Esitutkintalain 11 luvun 5 §:ssä säädetään ilmaisukiellosta. Sen mukaan

Jos esitutkinnassa läsnä olevalle ilmaistaan muita kuin häntä itseään tai hänen päämiestään koskevia tutkintaan liittyviä seikkoja, jotka eivät ennestään ole hänen tiedossaan, tutkinnanjohtaja voi kieltää häntä ilmaisemasta niitä sivullisille esitutkinnan aikana. Syyteharkinnan aikana ilmaisukiellosta päättää syyttäjä. Ilmaisukielto voidaan antaa asianosaisen edustajalle ja avustajalle silloinkin, kun hän ei ole ollut läsnä tutkinnassa.

Ilmaisukiellon edellytyksenä on, että 1 momentissa tarkoitettujen seikkojen ilmitulo esitutkinnan aikana voi vaikeuttaa rikoksen selvittämistä taikka aiheuttaa asianosaiselle tai muulle henkilölle vahinkoa tai haittaa. Kielto voidaan määrätä olemaan voimassa esitutkinnan päättymisen jälkeenkin, kunnes asia on ollut esillä tuomioistuimen istunnossa taikka kun syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta tai kun asia on jätetty sikseen, jos seikkojen ilmitulo voi vaikeuttaa muun vielä tutkittavana olevan rikoksen selvittämistä.

Ilmaisukielto annetaan enintään kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan. Kielto on annettava saajalleen kirjallisena todisteellisesti tiedoksi.

Kiellossa on yksilöitävä kiellon kohteena olevat seikat, mainittava kiellon voimassaoloaika ja ilmoitettava kiellon rikkomiseen liittyvästä rangaistusuhasta.

Ilmaisukielto on viipymättä kumottava ennen määräajan päättymistä, jos 2 momentissa tarkoitettua määräämisen edellytystä ei enää ole. Kiellon saajalle on ilmoitettava kiellon kumoamisesta.

Rangaistus ilmaisukiellon rikkomisesta tuomitaan [rikoslain 38 luvun](#) 1 tai 2 §:n nojalla, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

Ilmaisukiellolla puututaan sen kohteen perusoikeuksiin. Ensinnäkin se rajoittaa konkreettisesti kohdehenkilön sananvapautta eli oikeutta ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Olen myös havainnut, että tiedotusvälineissä on esitetty näkemyksiä, että ilmaisukielto häittäisi rikoksesta epäillyn oikeutta tehokkaaseen puolustukseen. Tätä kautta ilmaisukiellolla olisi vaikutusta oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumiseen. Lisäksi olen havainnut esitetyn näkemyksiä siitä, että asetelma ei olisi osapuolille tasapuolinen, jos tutkinnanjohtaja voi tiedottaa asiasta, mutta asianosainen on ilmaisukiellon sitoma.

Ilmaisukielto on sen kohteen oikeuksia ja velvollisuuksia koskeva päätös. Katsoin aiheelliseksi selvittää sitä, onko lainsäädännön tila tyydyttävä, kun ilmaisukiellon osalta ei ole säädetty oikeudesta saattaa ilmaisukielto tuomioistuimen käsiteltäväksi. Otin eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 4 §:n nojalla omasta aloitteestani asian tutkittavaksi. Samalla pyysin lausunnonantajia ottamaan kantaa siihen, olisiko esitutkintalain osalta yleisemminkin aihetta säätää mahdollisuudesta hakea muutosta esitutkintapäätöksiin ja jos on, niin miltä osin.

LAUSUNNOT

Asiassa antoivat pyytämäni lausunnot sisäministeriö (SM), oikeusministeriö (OM) ja Suomen asianajajaliitto. Lausuntonsa antoivat myös SM:n poliisiosasto ja rajavartio-osasto, Poliisihallitus, keskusrikospoliisi ja valtakunnansyyttäjä.

SM ja Suomen asianajajaliitto antoivat vastineensa saaduista lausunnoista. OM ei käyttänyt sille varattua tilaisuutta vastineen antamiseen.

Esitän seuraavassa hyvin tiivistetysti lausunnonantajien näkemyksiä.

Oikeusministeriö

OM katsoi, ettei ole ilmennyt seikkoja, jotka antaisivat aihetta tarkistaa esitutkintalain sääntelyä ilmaisukiellon tai muutoinkaan esitutkintapäätösten muutoksenhaun osalta. Esitutkintalainsäädäntö on hiljattain uudistettu, jolloin ilmaisukieltoa koskevaa sääntelyä täydennettiin. Tuon lainsäädäntöuudistuksen yhteydessä arvioitiin yleisestikin, missä määrin muutoksenhakumahdollisuus tulee kussakin tilanteessa olla. Lainsäätäjä ei pitänyt perusteltuna yleistä muutoksenhakuoikeutta esitutkintapäätöksiin.

Valtakunnansyyttäjä

Valtakunnansyyttäjän tiedossa ei ollut, että ilmaisukielto olisi haitannut rikoksesta epäillyn oikeutta asianmukaiseen puolustautumiseen eikä se myöskään ole erityisen voimakas puuttuminen sananvapauteen. Ilmaisukiellon kohteella on oikeussuojakeinoja käytössään (kantelu laillisuusvalvojille tai syyttäjälle) eikä valitusoikeudelle tuomioistuimeen ole tarvetta. Valtakunnansyyttäjä ei nähnyt tarvetta myöskään yleisemmälle muutoksenhauille esitutkintapäätöksiin.

Sisäministeriö

SM:n mukaan ilmaisukielto ei näyttäisi rajoittavan oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, eikä tarvetta valitusoikeudelle tästä näkökulmasta olisi. Myöskään puuttuminen sananvapauteen ei SM:n mielestä ole ongelmallista. Kysymys on tarkoin rajatusta ja väliaikaisesta toimesta. Ilmaisukiellolla ei puututa vähäistä suuremmassa määrin kenenkään oikeuksiin. Tarvetta ilmaisukieltoa koskevan lainsäädännön muuttamiseen ei ole.

SM ei myöskään nähnyt perustetta muuttaa eduskunnan hiljattain hyväksymää nimenomaista ratkaisua siitä, ettei esitutkintapäätöksiin ole yleistä muutoksenhakuoikeutta.

Sisäministeriön poliisiosasto

Poliisiosasto totesi, että esitutkintalainsäädäntöä uudistettaessa ei päädytty ehdottamaan yleistä muutoksenhakuoikeutta esitutkintapäätöksiin, vaan muiden oikeussuojakeinojen katsottiin olevan lähtökohtaisesti riittävän tehokkaita. Lainsäätäjä hyväksyi tämän ratkaisun, eikä poliisiosasto näe syytä muuttaa tätä peruslinjausta. Ilmaisukielto ei mitenkään rajoita asianosaisen mahdollisuutta tehokkaaseen puolustautumiseen esitutkintavaiheessa eikä se vaikuta oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumiseen.

Sisäministeriön rajavartio-osasto

Rajavartio-osaston mukaan ilmaisukieltoa koskevat käytännön kysymykset eivät ole nousseet esiin rajavartiolaitoksen toimittamissa esitutkinnoissa. Muutoin rajavartio-osasto viittasi siihen, että esitutkintalainsäädäntöä uudistettaessa ei päädytty ehdottamaan yleistä muutoksenhakuoikeutta esitutkintapäätöksiin.

Poliisihallitus

Poliisihallituksen mukaan ei ole kovin todennäköistä, että syytetyn oikeusturva olisi ilmaisukiellon johdosta uhattuna. Se ei estä esitutinnan asianosaisten yhteydenpitoa, jos tieto voi vaikuttaa heidän kunkin asiassa. Esitutkintaviranomainen voi parantaa oikeusturvaa panostamalla päätösten laatuun. Ilmaisukieltopäätöksiä oli vuonna 2014 syyskuuhun mennessä tehty 66, joista 47 keskusrikospoliisissa ja loput paikallispoliisissa.

Poliisihallitus totesi, ettei sillä ole syytä esittää valitusoikeutta vastaan puhuvia seikkoja ja että muutoksenhakusäännös olisi perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta perusteltu. Poliisihallitus toi kuitenkin esiin, että muutoksenhakupykälä lisäisi ns. sivuoikeudenkäyntejä ja näin myös työpainetta tutkinnan johdossa. Kynnys ilmaisukiellon antamiseen saattaisi kasvaa, minkä lisäksi esitutkinta saattaisi viivästyä.

Uutta esitutkintalakia säädettäessä lainsäätäjä ei pitänyt yleistä muutoksenhakuoikeutta tarpeellisena, mihin näkemykseen Poliisihallitus yhtyi. Se voisi vakavasti halvaannuttaa esitutinnan.

Keskusrikospoliisi

Merkittävä osa ilmaisukielloista annetaan keskusrikospoliisissa. Sen näkemyksen mukaan ilmaisukielto ei tosiasiallisesti rajoita epäillyn mahdollisuutta puolustautua. Puolustautumisen merkitys ei keskusrikospoliisin mukaan aktivoidu vielä esitutkinnoissa, vaan vasta oikeudenkäynnissä ja mahdollisesti välittömästi ennen sitä. Keskusrikospoliisi ei kuitenkaan katsonut sinänsä olevan estettä valitusoikeudelle, mutta huomautti sen tulevan lisäämään ns. sivuoikeudenkäyntejä. Voitaisiin harkita myös sitä, että vasta tietyn laatuisten ilmaisukielloista olisi valitusoikeus tai että valittaa voisi vasta esimerkiksi yli kuukauden pituisesta ilmaisukiellosta.

Suomen asianajajaliitto

Asianajajaliiton mukaan esitutkintalaissa tulisi ehdottomasti olla valitusmahdollisuus ilmaisukiellosta. Nykytilanne vaarantaa merkittävästi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista ja on ongelmallista myös sananvapauden kannalta. Ilmaisukieltoa koskeva säännös on osoittautunut vaikeasti tulkittavaksi, muun muassa se, miten voidaan erottaa seikat, jotka koskevat vain muita kuin epäiltyä itseään ja mitä tarkoitetaan ”sivullisella” (jolle ilmaisukiellon tarkoittamia seikkoja ei saa ilmaista). Käytännössä ilmaisukieltopäätökset ovat myös olleet yksilöimättömiä, jolloin ei ole ollut mahdollista arvioida, mitä seikkoja ilmaisukielto kattaa. Asianajajaliiton mukaan ilmaisukielto ja erityisesti niiden yksilöimättömyys ovat merkittävästi vaikeuttaneet tehokkaan puolustuksen järjestämistä myös siksi, että avustaja ei ole voinut olla yhteydessä mahdollisiin todistajiin. Tehokkaat puolustuskeinot tulee turvata jo esitutinnan aikana. Vielä on Asianajajaliiton mukaan ongelmallista, että esitutkintaviranomaiset tiedottavat laajastikin omia näkemyksiään, mutta ilmaisukiellon saanut asianosainen ei käytännössä voi lausua mitään.

Yleisemmän muutoksenhakuoikeuden osalta asianajajaliitto toi esiin ensiksikin, että esitutkintaviranomaisen hallussa olevien asiakirjojen asianosaisjulkisuutta koskevat kysymykset tulisi ratkaista esitutkintapäätöksinä, joiden laillisuus tulisi voida saattaa pääasian käsittelevän tuomioistuimen tutkittaviksi. Oikeussuojan saaminen asianosaisjulkisuuskysymyksissä katsottiin käytännössä mahdottomaksi. Kuten myös jo esitutkintapäätöksen saaminen muissa kuin esitutkintalain 11 luvun 1 §:n ensimmäisen virkkeen tarkoittamissa tapauksissa. Ylipäätään oikeussuojan tarve esitutkinnassa on suuri, mutta se toteutuu asianajajaliiton mukaan heikosti.

Vastineet

SM totesi, että Poliisihallituksesta saadun tiedon mukaan yksittäistapauksissa ilmaisukiellon yksilöinti on saattanut olla puutteellista ja tältä osin asianajajaliiton kritiikille vaikuttaisi olevan perusteita. Lainsäädännön muuttamiseen ei kuitenkaan ole aihetta, vaan ongelmia voidaan korjata hallinnollisella ohjauksella, valvonnalla ja koulutuksella.

Asianajaliiton mukaan perusongelma on, että ilmaisukieltoja ei uudenkaan lain aikana ole yksilöity laissa edellytetyllä tavalla ja niitä on käytetty jopa lainvastaisesti kieltämällä saman asian asianosaisten ja heidän avustajiensa yhteydenpito. Yksilöimätön ilmaisukielto rajoittaa puolustuksen mahdollisuutta kartoittaa puolustuksen kannalta merkityksellistä todistelua riittävän aikaisessa vaiheessa. Muutoksenhakumahdollisuuden puuttuessa lainvastaisiin ilmaisukieltoihin ei voida tehokkaasti puuttua. Muutoksenhakumahdollisuus toimisi myös ennalta estävästi siten, että esitutkintaviranomaiset yksilöisivät ilmaisukieltoilain edellyttämällä tavalla.

3

RATKAISU

3.1 Muutoksenhaku ilmaisukieltoon

Keskityn seuraavassa kysymykseen muutoksenhakumahdollisuudesta nimenomaan esitutkintalain 11 luvun 5 §:ssä säädettyyn ilmaisukieltoon. Pakkokeinolain 10 luvun 49 §:n mukainen salaisen pakkokeinon käyttöä koskeva sivulliselle annettava ilmaisukielto (ja sitä vastaava sääntely poliisilain 5 luvun 48 §:ssä) ovat varsin eri luontoisia, eikä niitä ole perusteltu käsitellä nyt puheena olevasta muutoksenhakunäkökulmasta. Yleinen muutoksenhaku esitutkintapäätöksiin on puolestaan siinä määrin laaja kysymys, että käsittelen sitä vain varsin suppeasti lopuksi.

Kuten edellä todetusta käy ilmi, lausunnonantajien näkemykset muutoksenhakumahdollisuudesta ilmaisukieltoon olivat jakautuneet. Asianajajaliitto piti sitä välttämättömänä. Poliisihallitus ja keskusrikospoliisi eivät sinänsä vastustaneet sitä, mutta epäilivät sen johtavan erityisesti ns. sivuoikeudenkäyntien lisääntymiseen. SM, OM ja muut lausunnonantajat olivat selvemmin muutoksenhakumahdollisuuden avaamista vastaan.

Omana käsityksenäni totean seuraavaa.

Perustuslaista tai Euroopan ihmisoikeussopimuksesta (EIOS) taikka muistakaan Suomea sitovista kansainvälisistä sopimuksista ei nähdäkseni johdu ehdotonta velvoitetta säätää muutoksenhakumahdollisuudesta (käräjäoikeuteen) ilmaisukieltopäätökseen. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että muutoksenhakuoikeudelle ei olisi nähtävissä perusteita.

Muusta lainsäädännöstä totean, että Finanssivalvonnasta annetun lain 36 §:ssä säädetään ilmaisukiellosta. Sen mukaan

Finanssivalvonta voi kieltää sitä, joka on läsnä Finanssivalvonnan toimeenpanemassa tarkastuksessa tai jolta Finanssivalvonta on pyytänyt tietoja tai selvityksiä sellaisessa asiassa, joka voi johtaa rikoksen tai rikkomuksen tutkimiseen, antamasta tarkastuksesta tai pyytämistään tiedoista ja selvityksistä tietoa sille, johon tutkimus kohdistuu, tai muulle henkilölle. Kielto on annettava kirjallisena. Kiellon edellytyksiin ja voimassaoloon sovelletaan, mitä esitutkintalain [11 luvun 5 §:ssä](#) säädetään.

Finanssivalvonnan päätöksestä saa valittaa Helsingin hallinto-oikeuteen.

Kyse on nähdäkseni varsin saman luontoisesta kiellosta kuin esitutkintalaissa, johon laissa Finanssivalvonnasta nimenomaisesti viitataan. Finanssivalvonnan tutkimus voi myös johtaa esitutkintaan. Voi kysyä, kuinka johdonmukaista on, että asian alkuvaiheen ilmaisukiellosta on oikeusturvakeinona valitus tuomioistuimelle ja esitutkinnan aikana ei näin ole.

Sinänsä Finanssivalvonnasta annetun lain (ja sitä edeltäneen) lain osalta perustuslakivaliokunta on todennut, että tällaiselle sääntelylle on perustuslain 12 §:ssä turvattu *sananvapauden näkökulmasta* (kursivointi tässä) hyväksyttävä peruste, eikä valiokunta pitänyt ehdotusta ongelmallisena perustuslain kannalta (PeVL 67/2002 ja PeVL 28/2008).

On huomattava, että nämä kannanotot koskevat ilmaisukieltoa, johon on mahdollista hakea muutosta. Lisäksi asian alkuvaiheessa ilmaisukieltopäätöksen vaikutukset oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ovat paljon epätodennäköisempiä kuin esitutkintavaiheen ilmaisukiellolla. Näin ollen em. perustuslakivaliokunnan lausumat eivät ole peruste olla avaamatta muutoksenhakumahdollisuutta.

Katson joka tapauksessa, että sananvapauden näkökulmasta ilmaisukiellossa ei ole kysymys erityisen ongelmallisesta rajoituksesta, kun otetaan huomioon erityisesti kiellon väliaikaisuus ja rajoitettu sisältö.

Sinänsä voin yhtyä siihen SM:n lausunnossa esitettyyn näkemykseen, että esitutkinnasta tiedottavan viranomaisen tulee arvioida tiedottamisen sisältö ja tapa tavallista tarkemmin silloin, kun asianosaisille ja/tai heidän avustajilleen on määrätty ilmaisukielto. Tämä asetelma on herkkä epäilyille epätasapuolisista mahdollisuuksista kommentoida rikosasiaa julkisuudessa. Korostan, että minulla ei ole tiedossani tapauksia, joissa ilmaisukieltoa olisi käytetty tässä mielessä epäasiallisesti. Lisäksi on huomattava, ettei ilmaisukielto estä ilmaisemasta muita kuin sen kohteena olevia seikkoja. Se ei siis ole mikään yleinen kielto kommentoida rikosasiaa esimerkiksi julkisuudessa.

Sananvapauden periaatteellisesta tärkeydestä huolimatta keskeisiä käsitykseni mukaan ovat kuitenkin ilmaisukiellon mahdolliset vaikutukset asianosaisen oikeuteen oikeuksiensa valvomiseen - yleensä epäillyn oikeuteen tehokkaaseen puolustautumiseen - ja tätä kautta oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumiseen.

EIOS:n 6 artiklan 3 kohdan mukaan jokaisella rikoksesta syytetyllä on oikeus saada riittävästi aikaa ja edellytykset valmistella puolustustaan. Tämä sopimuskohta voi tulla sovellettavaksi myös esitutkintaan, jos esitutkintavaiheen puutteet vaarantavat oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuuden (ks. esim. Pellonpää ym: Euroopan ihmisoikeussopimus, 2012, s.608). Puolustautumisen edellytykset tulee turvata heti esitutkinnan alusta lähtien.

Tämän mukaisesti on esitutkintalaissa säädetty, että kun henkilölle ilmoitetaan, että häntä epäillään rikoksesta, hänelle on viipymättä ja viimeistään ennen hänen kuulemistaan ilmoitettava oikeudesta käyttää avustajaa. Totean myös, että esitutkintalain 1 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan

Esitutkinnassa asia on valmisteltava siten, että syyteharkinta ja asianosaisten etujen valvominen voidaan suorittaa asianmukaisesti ja että todistelu voidaan pääkäsitelyssä ottaa vastaan yhdellä kertaa tai asia voidaan ratkaista kirjallisessa menettelyssä.

Näin ollen on varmistettava se, ettei esitutkinta ole tässä suhteessa puutteellinen. Joskus esitutkinnan puutteita ei ole enää mahdollista korjata asian oikeuskäsittelyssä. Esitutkinnan asianmukaisuudesta huolehtiminen ei ole ainoastaan esitutkinta- ja syyttäjäviranomaisten tehtävä, vaan myös avustajilla on oma roolinsa.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 6 §:n mukaan

Puolustaja ja asianomistajan oikeudenkäyntiavustaja on velvollinen huolellisesti hyvää asianajotapaa noudattaen valvomaan päämiehensä etua ja oikeutta sekä siinä tarkoituksessa edistämään asian selvittämistä.

Saman lain 2 luvun 7 §:n 1 momentin mukaan

Puolustajan ja asianomistajan oikeudenkäyntiavustajan tulee niin pian kuin mahdollista neuvotella päämiehensä kanssa ja ryhtyä valmistelemaan hänen avustamistaan sekä ryhtyä sellaisiin toimenpiteisiin, joita tämän oikeuksien valvominen vaatii.

Asianajajaliiton näkemyksen mukaan ilmaisukiellot (varsinkin yksilöimättömät) rajoittavat puolustuksen mahdollisuuksia selvittää asioita todistajilta, ainakaan riittävän aikaisessa vaiheessa. Näin ollen ilmaisukielto voi haitata tehokasta puolustautumista ja avustajan tehtävien asianmukaista hoitamista. Todistajat ovat sivullisia, joille ilmaisukiellon alaisia seikkoja ei saa paljastaa. Riittävää ei ole se, että asianosainen voi pyytää tutkinnanjohtajaa suorituttamaan kuulusteluja tai muita esitutkintatoimenpiteitä. Huolellinen avustaja ei liiton mukaan nimeä todistajia ilman, että hän selvittää todistajalta, mitä tämä tietää asiasta.

Mielestäni asianajajaliiton lausunnoissaan esittämiin huolenaiheisiin on syytä suhtautua vakavasti, vaikka liitto ei olekaan esittänyt konkreettisia yksittäistapauksia. Joka tapauksessa SM:nkin on myöntänyt kritiikille olevan ainakin osin perusteita.

Yksi ongelma on lainsäädännön tulkinnanvaraisuus. Totean kuitenkin, että näyttää pitkälti vallitsevan yksimielisyys siitä, että ilmaisukielto ei aukottomasti estä esitutkinnan asianosaisten välistä yhteydenpitoa, jos tieto voi vaikuttaa heidän kunkin asiassa (näin SM ja Poliisihallitus, samoin Fredman: Rikosasianajan käsikirja s. 202, Helminen ym: Esitutkinta ja pakkokeinot, 2014, s. 671). Käytettävissäni olevan selvityksen mukaan tämän tulkinnan vastaisia ilmaisukieltoja on kuitenkin annettu.

Keskeisin puute käytännön näyttää olevan ilmaisukieltojen yksilöimättömyys. Se, kuinka suuri osa kielloista on tässä suhteessa puutteellisia, jää epäselväksi. Ongelmaa ei kuitenkaan näytetä kiistävän. Laki sinänsä selvästi edellyttää, että kiellossa on yksilöitävä kiellon kohteena olevat seikat.

Kun kyse on rangaistusuhkaisesta kiellostä, on luonnollista, ettei avustajilla tai epäillyillä ole halua kokeilla kiellon rajoja esimerkiksi yllätödetuissa suhteissa. Esitutkintaviranomaisten tuleekin kiinnittää huomiota toimintansa parantamiseen ainakin näiltä osin.

Tiedossani on, että tänä vuonna Poliisihallituksen laillisuusvalvonnan yhtenä kohteena poliisilaitosten ja muiden poliisiyksiköiden tarkastuksilla ovat ilmaisukiellot. Tämä voi jo sinällään parantaa tilannetta. Lisäksi on mielestäni syytä tarkastuksienkin tuloksista riippuen harkita, tulisiko ilmaisukieltoa koskevaa koulutusta ja ohjeistusta kehittää.

Näistä toimenpiteistä riippumatta tulisi harkita muutoksenhakumahdollisuuden avaamista. Esitutkintalain esitöissä (HE 222/2010) todetaan, että ilmaisukielto vaikuttaa merkittävästi saajansa oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Tuossa esityksessä ei ole kuitenkaan erikseen arvioitu sitä, olisiko valitusoikeus ilmaisukiellosta perusteltu.

Rikosprosessin hyvin keskeinen elementti on se, että epäillylle taataan mahdollisuus tehokkaaseen puolustautumiseen. Tähänkin nähden epäillyn ja hänen avustajansa toimintavapautta puolustuksen järjestämisessä parhaaksi katsomallaan tavalla kuten myös avustajien sananvapautta tulee voida rajoittaa vain poikkeuksellisesti (ks. esim. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tapaus *Mor v. Ranska*). Ilmaisukielto on sinänsä tarpeellinen instrumentti esitutkinnan ja syyteharkinnan turvaamisessa. Kuitenkin kun tällainen asianajajaliiton käytännön kokemusten perusteella puolustautumista haittaavan kiellon käyttö on mahdollista, niin sen vastapainona olisi perusteltua säätää mahdollisuudesta saattaa asia tuomioistuimen harkittavaksi. Saamissani lausunnoissa tälle ei mielestäni ole esitetty painavia vastasyitä. Ilmaisukieltojen kokonaismäärä on hyvinkin pieni, joten tuomioistuimen ratkaistavaksi tulisi vain vähän asioita. Niiden esitutkintaa hidastava vaikutus ei ilmeisestikään olisi merkittävä.

Yksi mahdollisuus olisi keskusrikospoliisin lausunnossa esitetty siitä, että vasta tietyn pituisesta, esimerkiksi yli kuukauden kestävästä ilmaisukiellosta olisi mahdollisuus valittaa tuomioistuimeen.

3.2 Muutoksenhaku esitutkinnassa muutoin

Jo kysymyksen laajuuden vuoksi en käsittele yleistä muutoksenhakuoikeutta esitutkintapäätöksiin tässä yhteydessä muuta kuin toteamalla lyhyesti seuraavaa.

Esitutkintalainsäädännön kokonaisuudistus tuli voimaan vuonna 2014. Tuossa yhteydessä lakivaliokunta totesi hallituksen esityksestä 222/2010 antamassaan mietinnössä LaVM 44/2010 seuraavaa.

Esityksessä ei ehdoteta yleistä muutoksenhakuoikeutta esitutkintapäätöksiin. Kuten perusteluista ilmenee, lainsäädännössä on jo nykyisin esitutkintaviranomaisen päätöksentekoa koskevia säännöksiä, joissa on otettu huomioon tiettyjä asioita koskevat sääntelytarpeet tarvittaessa muutoksenhaku mukaan lukien. Nyt ehdotettu sääntely on tarkoitettu täydentävänä koskemaan tapauksia, joissa sääntelyä ei ole muualla lainsäädännössä.

Esitutkinnassa on kysymys syyteharkinnan ja oikeudenkäynnin valmistelusta, minkä vuoksi asianosainen voi vedota esitutkintapäätöksiin liittyviin seikkoihin myöhemmin asian käsittelyn kuluessa. Asianosainen voi myös saattaa päätöksen tekemistä koskevan asian kanteluteitse päätöksentekijän esimiehen tai laillisuusvalvojan käsiteltäväksi. Asia voidaan saattaa myös syyttäjän käsiteltäväksi. Huomioon on otettava myös se, että esitutkinnassa tehdään suuret määrät nyt kysymyksessä olevia päätöksiä. Valiokunta katsoo, että ehdotetulla sääntelyllä voidaan turvata asianosaisen oikeussuojan tarve. Valiokunta ei näe esitutkintapäätöksen luonne huomioon ottaen yleisen muutoksenhakuoikeuden säätämistä tässä yhteydessä tarpeellisena.

Esitutkintalainsäädännön kokonaisuudistuksen yhteydessä lainsäätäjä siis päätyi siihen, ettei yleistä muutoksenhakuoikeutta esitutkintapäätöksiin pidetty perusteltuna. Voin yhtyä tähän yleisnäkemykseen. Se ei kuitenkaan tarkoita, etteikö voisi olla perusteltua arvioida eritellysti, onko sellaisia esitutkintapäätöksiä, joihin olisi perusteltua liittää mahdollisuus saattaa asia tuomioistuimen harkittavaksi. Näin varsinkin siinä vaiheessa, kun uudistuksesta kertyy lisää käytännön kokemuksia.

3.3 Yhteenveto

Kiinnitän ilmaisukiellon määräämiseen toimivaltaisten viranomaisten huomiota siihen, että ilmaisukiellossa on yksilöitävä sen kohteena olevat seikat, kuten laki edellyttää. Lisäksi näiden viranomaisten, erityisesti poliisin, on mielestäni syytä harkita, tulisiko ilmaisukieltoa koskevaa koulutusta ja ohjeistusta kehittää.

En kuitenkaan pidä näitä toimenpiteitä riittävinä. Niiden lisäksi katson, että tulisi olla mahdollista saattaa myös esitutkintalain 11 luvun 5 §:n tarkoittama ilmaisukielto tuomioistuimen tutkittavaksi.

Saatan käsitykseni sisäministeriön, oikeusministeriön ja Suomen asianajajaliiton tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän niille kappaleen tästä päätöksestäni. Pyydän ministeriöitä antamaan tiedon asian lopputuloksesta siinä lausuntonsa hallinonalaltaan antaneille tahoille. Koska myös tulli- ja sotilasviranomaiset ovat esitutkintaviranomaisia, lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni myös Tullille ja Pääesikunnalle.